

Politiken på Fidjiöarna är lika viktig som politiken i Västerbotten

Om statsvetenskapen i Umeå förr, nu och i framtiden

Gunnel Gustafsson & Kjell Lundmark

Rubriken anspelar på ett citat från Pär-Erik Back som innehade den första professuren i statskunskap vid Umeå universitet från universitetet tillkomst år 1965 och fram till pensioneringen 1985. Det återfinns i en liten skrift där han beskriver sina upplevelser av miljön i Norrland och av statsvetenskapens utveckling under de första tio åren i Umeå (Politik 1975: 2). Han uttrycker sig närmare bestämt så här: ”Mellan mig och mina närmaste medarbetare fanns inga nämnvärda meningsskiljaktigheter ifråga om den väg vi skulle vandra. Beträffande profilen var vi överens om att all snäv provinsialism måste avvisas. Politiken på Fidjiöarna är lika viktig som politiken i Västerbotten, brukade vi säga. Väl kunde speciell hänsyn tas till Norrland och Nordkalotten vid val av frågeställningar. Men problemen måste i så fall alltid sättas in i ett generellt eller komparativt perspektiv ... Tidigt bestämde vi oss också för att motverka tendenser till provinsialism genom att så intensivt som möjligt engagera oss internationellt” (ibid.:3).

När institutionen blev 30 år slogs vi som skriver denna text och då ansvarade för det jubileum som hölls av hur statsvetenskapens inriktning och villkor kommit att förändras under tiden efter 1975. Forskarutbildningen hade gått från att vara en sorts mästergesäll-träning till att bli en formaliserad utbildning med en terminslång metodkurs vilken avslutades med ett gemensamt internat för alla dem som under ett visst år genomgått metodkursen vid ett svenskt universitet. Bland annat den ökade betoningen av kvantitativ metodkunskap hade lett till att statskunskap nu hade fått det mer pretentiösa namnet statsvetenskap. Ämnet hade breddats till att innefatta bl.a. förvaltningsforskning, men till skillnad från många andra länder i Europa förblev de olika inriktningarna i regel kvar under samma statsvetenskapliga paraply.

Nu konstaterar vi ytterligare femton år senare att statsvetenskapliga institutionen i Umeå faktiskt är fem år äldre än Statsvetenskapliga Förbundet

och att vi faktiskt varit med ända från början, om än under de första åren som studenter. Det nyss nämnda bytet av ämnesnamn skedde för övrigt just i samband med etableringen av Statsvetenskapliga Förbundet och föregicks av en ganska intensiv diskussion. Alternativa namn var politikvetenskap, politisk vetenskap och politologi. De två förstnämnda ansågs ge alltför normativa associationer och det sistnämnda alltför tydligt signalera inverkan från det till skillnad från statskunskapen relativt nya och – som vi såg det – alltför traditionslösa ämnet sociologi.

År 1965 fanns endast tre anställda lärare vid statsvetenskapliga institutionen i Umeå. Det var förutom professor Pär-Erik Back universitetslektor Bengt Almerud och assistenten Dan Brändström. Tiden därefter har kännetecknats av expansion. Även om det funnits ”hack” i framgångskurvan så är den långsiktiga tendensen tillväxt både kvantitativt och kvalitativt. Redan under de första tio åren blev statsvetenskapen i Umeå fullvärdig medlem i det svenska statsvetarsamhället och tog även plats på internationella arenor som European Consortium of Political Research (ECPR) och International Political Science Association (IPSA). Pär-Erik Back avslutade sin tioårsskrift med reflektioner under rubriken: ”Kan vi överleva?” År 2010 är svaret tillsvidare ”ja” och också tilltron till framtida överlevnad är stor. Innebörden i ”att överleva” är dock inte nödvändigtvis densamma nu som då.

I texten nedan görs ett försök att besvara följande frågor: Vilka var drömmarna, utmaningarna och förutsättningarna för framgång när statsvetenskapliga institutionen etablerades vid Umeå Universitet? Efter en analys av etableringsperioden som var avslutad vid 1970-talets mitt följer en översiktlig beskrivning av vad som sedan hände. Avslutningsvis diskuteras visionerna och förutsättningarna för fortsatt framgång. Eller uttryckt på samma raka sätt som Pär-Erik Back gjorde när de första tio åren av statsvetenskap i Umeå gått till ända: Kan vi överleva?

ETABLERINGSPERIODEN

Året var 1965 och tidsandan och verklighetsuppfattningen så skild från dagens att den är svår att föreställa sig även för oss som hade privilegiet att uppleva 1960-talet. Det var en tid då optimism, samförståndsanda och expansion präglade verksamheten inte bara vid det nybildade universitetet i Umeå utan generellt i samhället. Tilltron till den sociala ingenjörskonsten var intakt. Det var högkonjunktur och övertygelsen om möjligheterna att

med kollektiva lösningar orkestrerade av staten genomföra fundamentala förbättringar av alla människors lika villkor på jorden var utbredd. Inget uppfattades som omöjligt. Förändringar var detsamma som förbättringar. Framtidstron gick hand i hand med vänsterradikalism och kritik av villkoren i det kapitalistiska samhällssystemet manifesterade genom starka angrepp på USA:s krig i Vietnam, bristande studentinflytande, utsugningen av u-länderna etc. I boken *Från Idéer till idyll* hävdade Tingsten (1966) att de politiska ideologierna förlorat sin ställning och att motsättningarna i Sverige blivit så obetydliga att detta kunde hota demokratin. Han ansåg nämligen att traditioner, aktörernas personlighet och propagandistiska förmåga snarare än ideologiska vägval skulle komma att avgöra valen framöver.

I det samhälleliga och intellektuella klimat som rådde var det naturligt att betrakta forskningen som en fri kraft med vars hjälp det skulle bli möjligt att omvandla och förbättra både samhället och de individuella levnadsvillkoren. Detta gällde inte minst för oss som var studenter och sedermera lärare vid Umeå universitet. Vi uppfattade oss, troligen helt korrekt, som en intellektuell elit som äntligen skulle få tillgång till utbildning och därmed kunna bygga institutioner med vars hjälp samhället kunde moderniseras. Ofta var vi de första i vår familj och från vår ort att få tillgång till högre utbildning. Pionjäranda parad med sedan generationer förvärvat uthållighet och pragmatisk överlevnadsförmåga gjorde oss beredda att gripa oss an det stora projektet som var att förbättra världen och samtidigt villkoren i våra egna liv (Gustafsson 1990).

Norrland skulle inte bara förses med läkare och tandläkare utan också med bildning och därmed förutsättningar för utveckling och framåtskridande med basen i det framväxande kunskapssamhället. Därtill ansågs kapaciteten vid de äldre lärosätena vara otillräcklig och det fanns förväntningar på att etableringen av Umeå universitet skulle innebära förnyelse av utbildningen och nytänkande inom forskningen (Sundin 1990). Etableringen av Umeå universitet uppfattades på sina håll som en viktig faktor för hela det högre utbildningsväsendet i Sverige. Professor Gunnar Blix framhöll vid Norrlands nation i Uppsala i en debatt om behovet av ett framtida nytt universitet i norra Sverige att det finns ”skäl att ta vara på den norrländska gräddan innan man öser fram blåmjölken i söder” (enligt referat i Sundin 1990, s 12).

Samtidigt som världsomspännande förbättringar uppfattades vara möjliga att åstadkomma med kunskapen som kompass så var det

paradoxalt nog så att staten hade makt att sätta ramarna för universitetens inriktning och dimensionering. Det betraktades närmast som en naturlag att uppbyggnaden av Umeå universitet i allt väsentligt skulle bestämmas av staten. Formuleringarna i betänkandet ”Högre Utbildning och Forskning i Umeå” som 1962 års så kallade Umeåkommitté lämnade visar tydligt var makten över besluten och finansieringen av den högre utbildningen och forskningen låg vid den här tiden. Där sägs bl.a. följande: ”Statsmakternas ställningstaganden till inriktningen av forskningen vid viss fakultet (motsvarande) vid ett universitet kommer i första hand till uttryck genom beslut om inrättande av professurer och laboraturer (motsvarande) dessas antal och benämningar. I samband med beslut om inrättande av lärostol fattas jämväl i regel beslut om inrättande av ett visst antal assistent- och biträdestjänster samt om anvisande av ytterligare medel under lärosätets omkostnads- och materialanslag” (SOU 1963: 76, s 19).

Detta var den ovan skisserade samhälleliga och politiska myllan som den vänsterradikale professorn i statsvetenskap Pär-Erik Back och hans två medarbetare stod i när de skulle etablera och profilera statsvetenskapen i Umeå. Dan Brändström har beskrivit hur professorn hade en dröm och en ambition att bygga upp statsvetenskaplig forskning och utbildning i Umeå till något internationellt unikt.¹ Utgångspunkten var att universitetet var nytt och placerat i Norrland och att detta hade betydelse för vilka val som kunde göras. Skulle statskunskapen i Umeå byggas upp i hela sin dåvarande bredd eller profileras mot de förvisso mångfasetterade problemen inom politik och förvaltning som nu kunde analyseras och på sikt antogs kunna lösas. Slutsatsen blev att det första alternativet var att föredra även om det skulle kunna dröja innan institutionen blev lika allsidig som de redan existerande statsvetenskapliga institutionerna i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala.

I 10-årsskriften (*Politik* 1975: 2) redovisas inledningsvis de strategiska överväganden som gjordes vad gällde dels uppbyggnadstakten och dels valet av forskningsinriktning. Starka argument talade för en långsam uppbyggnadstakt. Tillgången på disputerade lärare var praktiskt taget obefintlig i norra Sverige och det kunde förväntas ta lång tid att med bibehållen kvalitet rekrytera unga personer som samtidigt också skulle forskarutbilda sig och undervisa på grundnivå. Tanken var således initialt långsam uppbyggnadstakt och bred ämnesinriktning. Så inträffade en oväntad yttre händelse. Det kom ett erbjudande om deltagande i

det riksomfattande av Riksbankens Jubileumsfond finansierade så kallade Kommunalforskningsprojektet.

Den unge norrlänningen Dan Brändström talade entusiastiskt för att delta. Han menade att detta skulle ge välbehövliga resurser till uppbyggnaden och en flygande start för statskunskap i Umeå.² Både Pär-Erik Back och Bengt Almerud var emellertid till en början ytterst tveksamma. De delade både prioriteringen av bred ämnesinriktning och rädslan för provinsialism, men Dan Brändström argumenterade för att deltagande i detta stora projekt var ett fönster mot utvecklingen som statsvetenskapen i Umeå bara inte fick missa. Det skulle ge både möjligheter att bygga välbehövliga nätverk med de mer etablerade institutionerna i Sverige och pengar till nyanställningar. Beslutet var dock långt ifrån självklart och i själva verket fattat under stor vända. Pär-Erik Back skriver så här om händelseförloppet: ”inte utan betänkligheter accepterade vi; i det läget hade vi – det var jag Bengt Almerud och Dan Brändström – inte några studerande med mer än ett betyg i ämnet. När jag i efterhand försökt rekonstruera beslutssituationen har jag kommit fram till att Bengt Almeruds glada entusiasm antagligen spelade en avgörande roll för mitt ställningstagande” (ibid.: 2).

I efterhand var det med ödmjuk tacksamhet han såg tillbaka på detta första stora avgörande. Han bedömde att institutionen tjänade minst tre och sannolikt fem år på det engagemang och den stimulans som deltagandet i kommunalforskningsgruppen medförde (Gustafsson 1989). Hans ambitioner att sätta statskunskapen i Umeå på den internationella kartan var dock även fortsatt stor. Därför inviterades tidigt gästforskare bland dem den nu framlidne hedersdoktorn Joseph B. Board och vi som var forskarstuderande uppmanades och kanske ibland rent av anmodades att presentera papper vid internationella konferenser och delta i kurser av betydelse för utvecklingen av ämnet. Inte minst viktigt var deltagandet i den sommarskola i Ann Arbor där studenter från hela världen fick avancerad utbildning i kvantitativ analys av massdata.

Även engagemanget för grundutbildning var mycket stort. De flesta av de anställda blev utöver i de kurser som gavs i Umeå också engagerade i så kallade ”extramurala” kurser dvs. helgundervisning på orter som Kiruna, Luleå, Skellefteå, Lycksele, Strömsund, Örnsköldsvik med flera. Kunskapen skulle föras ut och komma till nytta. Termen innovation användes inte vid den här tiden. Verkligheten kännetecknades emellertid av uppfattningen att forskning och utbildning var två viktiga sidor

av kunskapssamhällets utveckling vilka tillsammans skulle leda till det vi idag kallar innovation, i fallet statskunskap innovation inom offentlig sektor. Bilden av verkligheten var knappast en kunskapstriangel men väl en cirkel som inneslöt allt av betydelse för samhällets modernisering och utveckling; forskning, utbildning och praktisk användning av den kunskap som producerades eller förmedlades.

Den i tioårsskriften avslutande frågan om statsvetenskapens överlevnad i Umeå var inte retorisk. Den bottnade i stor besvikelse över statens politik på den högre utbildningens område och särskilt i besvikelse över att Umeå universitet inte fått tillräckliga resurser samt att resurserna för forskning och utbildning i Sverige splittras för mycket och på ett alldeles för ogenomtänkt sätt. Sektorsforskningen kritiserades för att fragmentisera ämnet och underminera den viktiga generella förtrogenheten med ämnets teoretiska och metodologiska bas. ”Det får inte bli så att institutionen förvandlas till ett utredningsinstitut som nära nog uteslutande sysslar med frågor av stor samhällsrelevans men utan beaktande av inomvetenskaplig betydelse” (ibid.: 17). Avslutningsvis betonas att överlevnad med hjälp av pengar är långt ifrån nog och att verklig överlevnad av statsvetenskapen förutsätter intellektuell lidelse och arbetsförmåga.

PERIODEN EFTER 1975

Vid 1970-talets mitt hade statsvetenskapliga institutionen i Umeå det första ”hacket” i expansionskurvan bakom sig. Det innebar att en rad personer hade tvingats lämna institutionen. Bland dem fanns flera som avlagt en fil. lic. i statsvetenskap efter att ha deltagit i det riksomfattande kommunalforskningsprojektet. Bakgrunden var både minskad studerandetillströmning och mindre externa resurser till följd av att det stora kommunprojektet var avslutat.

Nu befann sig praktiskt taget hela västvärlden i en ekonomisk nedgångsperiod kombinerad med minskad tro på möjligheterna att med hjälp av utbildning och forskning lösa samhällsliga problem. Staten behöll sin makt över universiteten och klarade den studentkritik som kulminerat 1968 med en reform som innebar försöksverksamhet med nya samarbetsformer. Denna förkortades FNYS och så här i efterhand förefaller detta inte bara vara en förkortning av reformnamnet utan också en adekvat beteckning på reformens innebörd eftersom den faktiskt aldrig avsåg eller leda till ökad studentmakt vid universiteten.³

Tilltron till den sociala ingenjörskonsten var fortfarande stor och den utredning som lade grunden till 1977 års högskolereform präglades av planeringstänkande av gammalt känt svenskt märke. Målet var att anpassa högre utbildning och forskning till arbetsmarknadens behov. Trots massiva protester från företrädare för universiteten, bl.a. Back och Brändström, genomdrevs en reform som förändrade universiteten i grunden. Utbildningen blev yrkesinriktad, landet delades in i sex högskoleregioner, ansvars- och arbetsfördelningen blev diffusare än förut men klart var att forskning och utbildning blev föremål för organisatorisk skilsmässa genom att linjenämnder fick ansvar för utbildningen och fakultetsnämnder för forskningen. Förändringarna på den högre utbildningens område var en del av en större samhällelig förändring som på papperet innebar decentralisering och ambitioner att ”lägga besluten närmare människorna” (SOU 1978: 52). I verkligheten var dock relationerna mellan nationella, regionala och lokala beslutsorgan ganska ogenomtänkt. Makten förblev inte sällan hos staten utom i de fall då potentiella eller aktuella konflikter spreds till organ som i själva verket sällan kunde vidta åtgärder på eget mandat.

För statsvetenskapliga institutionen i Umeå var perioden från 1975 och fram till ungefär 1990 ändå i huvudsak framgångsrik. Visserligen minskade studerandeantalet men forskningen stod stark och disputationstakten var tillfredställande. Två nya professorer tillträdde under tidigt 1980-tal. Det var Jan-Erik Lane som fick den nyinrättade professuren i Offentlig förvaltning och Benny Hjern som utsågs till professor i Implementationsforskning finansierad av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Forskningspengar strömmade in. Bland annat deltog Janerik Gidlund i det nya kommunforskningsprojekt där de frågor som analyserades gällde konsekvenserna av de kommunsammanslagningar som genomförts i Sverige. Även Sten Berglund, Gunnel Gustafsson och andra fick i hård konkurrens resurser att starta relativt stora forskningsprojekt. Vidare bedrevs ett mycket aktivt internationaliseringsarbete som avsatte en rad internationella publikationer.

Bengt Almerud hade redan under tidigt 1970-tal lämnat institutionen för att bli rektor vid dåvarande Socialhögskolan i Östersund och Pär-Erik Back inledde direkt efter de tio första åren en period då han på deltid var upptagen med externa uppdrag som dekanus, utredare och huvudsekreterare i Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Ungefär samtidigt blev Dan Brändström först rektor för Socialhögskolan i Umeå,

sedan kanslichef vid den nybildade Regionstyrelsen i Umeå och därefter universitetsdirektör vid Umeå universitet. Ändå var det just dessa två som under många år skickligt positionerade statsvetenskapen i Umeå och även i viss mån Umeå universitet. Dessutom hade båda ett inte obetydligt inflytande på den svenska forsknings- och utbildningspolitiken. Samarbetet mellan detta för statsvetenskapen i Umeå två så viktiga personer avslutades först när Pär-Erik Back avled 1988.

Några år senare tillträdde Dan Brändström tjänsten som direktör vid Riksbankens Jubileumsfond (RJ) i Stockholm. Kjell Lundmark kom nu att fungera som prefekt under hela 14 år (1988–2002). Gunnel Gustafsson, som år 1987 efterträdde Pär-Erik Back som professor i statsvetenskap, var huvudansvarig för forskning och forskarutbildning fram till 2005, då hon (på halvtid) blev prorektor vid Umeå universitet och (på deltid) biträdande generaldirektör vid Vetenskapsrådet (2005–2009).

Back och Brändström kompletterade varandra som ledare och hade det gemensamt att de arbetade strategiskt och långsiktigt för att främja kvalitet och relevans inom den högre utbildningen i Sverige. De inkluderade härvid de norra delarna av landet vilket var långt ifrån självklart vid den här tiden. De hade stort inflytande på statsvetenskapens utveckling i Umeå både direkt och indirekt därigenom att de kunde påverka rambetingelserna vid Umeå universitet och även i viss mån den nationella forsknings- och utbildningspolitiken. Kanske var det en av omständigheterna framtvungad men ändå god strategi från deras sida att från 1980-talets mitt ”verka i kulisserna” och tidigt låta oss andra ge oss i kast med utmaningar, ta ansvar och lära oss ”överleva” även i svåra tider. Tidsandan och samhällssituationen gjorde det möjligt för denna hårda och lärorika skola att resultera i en totalinjektion av den sort som inte alltför ofta låter sig förverkligas. Ungdomlig energi med basen i delvis naiv framtidstro på kunskapens möjligheter också i och för Norrland kombinerat med ett helhetligt strategiskt tänkande ledde hur som helst till att den relativt sköra statsvetenskapliga plantan från 1965 kom att slå ordentlig rot.

Strax efter att Gunnel Gustafssons tillträtt professuren i statsvetenskap 1987 blev samhällssituationen dramatiskt förändrad. Berlinmurens fall 1989 symboliserar övergången till det nya. En efter en föll diktaturerna i östra Europa. Två hundra år efter franska revolutionen kunde början till en ny revolution skönjas. Denna gång var det fråga om en teknisk revolution med globala konsekvenser. Framtidsoptimismen spirade åter

även om det svenska självförtroendet hade naggats svårt i kanten av mordet på Olof Palme.

Världen hade kort sagt krympt och blivit mer osäker. Sveriges inträde i Europeiska unionen markerade övergången till en period då ramarna för statsvetenskapen i Umeå inte lika självklart som förut kunde sättas av universitetet och av staten. I stället för att som under 1960-talet anse stöd från näringsliv och specifika samhällssektorer som farligt för forskningens frihet och för statsvetenskapens identitet som generiskt ämne började nu forskningsstöd från andra håll än staten att strömma in och anses som värdefulla. Beroendet av vad som skedde i Europa öppnade nya möjligheter samtidigt som omvärlden blev mer komplicerad och därmed svårare både att förstå och påverka.

På statsvetenskapliga institutionen i Umeå lämnade Jan-Erik Lane förvaltningsprofessuren och till ny innehavare utsågs Janerik Gidlund. Även Benny Hjern lämnade Umeå men å andra sidan förlade Abdul Khakee sin professur i Kommunal planering finansierad av Byggforskningsrådet (BFR) till statsvetenskapliga institutionen. Forskningen fortsatte att vara livaktig. Det riksomfattande programmet Demokrati i förändring som leddes från Umeå (av Gunnel Gustafsson) innebar bl.a. ett försök att smälta samman teorier om svensk nationell och lokal politik och förvaltning med internationella relationer och genusstudier. Snart blev ändå utvecklingen såväl i Umeå som på andra statsvetenskapliga institutioner inom och utom landet präglad av specialisering och fragmentisering.

Vid inträdet i ett nytt sekel hade Abdul Khakee flyttat sin professur från Umeå och Janerik Gidlund blivit rektor vid det nya universitetet i Örebro. Den senare efterträddes av Katarina Eckerberg. Med befodringsreformen som bas utsågs kort därefter Torbjörn Bergman, Olov Johansson och Anders Lidström till professorer. Umeåstatsvetarna framträdde med styrkeområden inom bl.a. lokal och regional politik och förvaltning, utbildnings- och författningsspolitik, miljöförvaltning, genus och jämställdhetsstudier samt internationell kris- och konflikthantering. Flera av dessa forskningsfält hade växt fram ur embryon från 1960-talet, men skillnaden var att generalistkompetensen här som på andra håll i statsvetarsamhället tenderade att sättas på undantag åtminstone i den utåtriktade informationen vars betydelse tilltog.

Till bilden hör också en stark kulturförändring som till viss del hör samman med forskarutbildningens formalisering och de nya regler som innebar att alla doktorander måste vara fullt finansierade när de antogs samt att

de skulle följa en formaliserad studieplan. Det fanns under perioden från statsvetenskapens etablering i Umeå och fram till 1990-talets början en vanda och stolthet bland statsvetarna i Umeå som innefattade alla; professorer, universitetslektorer, adjunkter, doktorander och inte sällan även studenter på grundnivå. Den upphörde nu och doktoranderna bildade front mot sina lärare med krav som var fackföreningsliknande och hade sin grund i att de nu formellt var anställda samtidigt som de var studenter. I takt med att såväl grund- som forskarstuderande fick större formellt inflytande och vid en internationell jämförelse exceptionellt goda materiella villkor inom en allt plattare organisation växte det psykologiska avståndet och föreställningarna bland studenter på olika nivåer om en uppdelning i styrande och styrda eller ”vi utan makt” och ”ni med makt”. Detta hände vid ungefär samma tidpunkt i stort sett överallt i Sverige och statsvetenskapen i Umeå var inte heller i detta avseende något undantag.

Trots de nya betingelserna inom och utom universitetet blev 1990-talet i många avseenden ett framgångsrikt årtionde. Studerandeantalet växte till en början närmast explosionsartat till följd av situationen på arbetsmarknaden och även de externa forskningsresurserna fortsatte att växa om än vid slutet av perioden inte lika mycket som förut. Vid 2000-talets mitt stod den dåvarande prefekten Olov Johansson inför nya utmaningar som krävde anpassning av verksamheten till det resursläge som uppstått bl.a. till följd av samtidig nedgång i externa forskningsresurser och minskat antal studenter. Han visade sig vara en god strateg och kunde vända utvecklingen till framgång. Än en gång hade statsvetenskapen i Umeå kunnat överleva genom skicklig anpassning till nya villkor.

VÄGEN FRAMÅT – VISIONER, UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER

Den elfte september 2001 ändrades föreställningarna om hot och förutsättningar för framåtskridande på ett både dramatiskt och oförutsebart sätt. Tidsandan kom därefter att präglas av krismedvetande, osäkerhet om utvecklingen och oro för oväntade globala, regionala eller individuella utmaningar och problem. Den andra sidan av myntet är att det också uppfattas finnas nya möjligheter att vända utmaningarna till framgång även om det är oklart hur detta kan ske.

Tilltron till högre utbildning som medel att förbättra världen är numera begränsad, valmöjligheterna för unga människor oändligt många

och möjligheterna att attrahera begåvade ungdomar till en akademisk karriär mindre än förut. Inte minst den tekniska utvecklingen med förbilligande av transporter av människor och varor liksom möjligheterna att via nätet nå ut med information, kunskap, underhållning och även icke önskvärda budskap har fått genomslag såväl i människors vardag som vad gäller förutsättningarna för forskning och högre utbildning. Därtill kommer att den statliga styrningen minskat och universiteten fått både större makt och större ansvar när det gäller att prioritera och finansiera sin verksamhet.

Det finns goda argument för att statsvetenskapliga frågeställningar om t.ex. konstitutionella system och beslutprocesser kommer att bli ytterst centrala ifall de globala utmaningar världen står inför ska kunna hanteras med kunskap som bas. Kanske kommer bristen på energi och klimatförändringarna att medföra en återgång till en mer territoriellt avgränsad värld. Osäkerheten om detta och om en rad andra tänkbara globala drivkrafters resultat är stor. Statsvetare, inte minst med den inriktning som finns i Umeå, kommer således att behövas för att bidra med analys och förslag till lämpliga sätt att driva processer och utforma beslutssystem som skapar förutsättningar för demokratiskt förankrade framsteg i denna sköna nya värld.

Det faktum att statsvetenskapen i Umeå numera har en bred grundvetenskaplig bas samtidigt som det finns specialister inom för framtiden centrala policyområden talar starkt för överlevnad. Däremot kan frågan ställas ifall kunskapen om politiken i Västerbotten och på Fidjiöarna har samma angelägenhetsgrad som förut. Den för drygt 40 år sedan självklara utgångspunkten att all politik är territoriell och kanske till och med lokal kan behöva modifieras. Detta har sin grund i att varken kunskapsproduktionen eller kunskapsförmedlingen numera gör halt inför nations- eller andra territoriella gränser.

Vilka är då de mer generella slutsatser som kan dras om förutsättningarna för framtida överlevnad? Kan vi lära något av framgångarna under de första 45 åren? Ja, det tror vi, men vi bedömer att vägen framåt kommer att bli minst lika krävande och intressant som under etableringsperioden. Framgångar förutsätter oavsett hur samhället ser ut eldsjälur med framtidstro och intellektuell lidelse, men det är inte tillräckligt. Minst lika viktigt är god verklighetsuppfattning och förmåga att praktiskt hantera en föränderlig värld. Eftersom statsvetenskapen både avspeglar och i viss mån påverkar samhällsutvecklingen och politiken så måste den för att

fortsätta att vara ett viktigt ämne kunna transformera sig så att den förblir en kunskapskälla av betydelse. Självfallet är en nödvändig förutsättning för detta att kvaliteten på forskningen och utbildningen förblir hög liksom att vi förmår förmedla våra resultat både till en bred allmänhet och till experter. Detta är emellertid enligt vår bestämda mening inte tillräckligt.

Frågan om ifall statsvetenskapen i Umeå kan överleva beror också på hur Umeå universitet och dess samhällsvetenskapliga fakultet kan hävda sin ställning i Sverige och internationellt. Om så blir fallet återstår det för nästa generation att åta sig att leda ämnesutvecklingen mot nya djärva mål. Deras förutsättningar för att utveckla såväl statsvetenskapens generiska kärna som specialiseringarna tycks goda. Den kritiska massa av professorer som finns efter befordringsreformen borde också göra det enklare än förut att utveckla ämnet. De som under större delen 1900-talet i kraft av att inneha en "lärostol" i regel ensam ansvarade för utvecklingen på den då typiska enprofessorsinstitutionen förefaller ha haft en svårare uppgift.

Kunskapen om politik och förvaltning har under den globala era som vi nu befinner oss i minst lika stor relevans som tidigare. Politiken i Västerbotten och politiken på Fidjiöarna är nu precis som 1965 av intresse. Den undertext som Pär-Erik Back i sin tioårsskrift anspelar på när han väljer att referera till två små perifera områden i världen pekar emellertid framåt. Närmare bestämt förutsätter han *inte* att stater är de enda "naturliga" enheterna vid analys av politik och förvaltning. Detta gör det möjligt för nästa generation att bygga vidare på en tradition av öppenhet när de med kritisk blick närmar sig för statsvetenskapen centrala empiriska och normativa frågor.

Samhällsvetenskapens och inte minst statsvetenskapens framtid förefaller ljus också i skenet av det kunskapsbehov som aktualiseras i samband med förverkligandet av de åtgärder som krävs för att möta klimatförändringar och andra nödvändiga anpassningar av samhället till nya omvärldsbetingelser oavsett om dessa härrör från naturen eller det sociala systemet. Det är måhända dags för samhällsvetenskapen att återfå sitt självförtroende och återta sin roll som central kunskapskälla. Den senare delen av 1990-talet var den tid då tekniska och naturvetenskapliga framsteg revolutionerade både medicinsk praktik och människors vardagsliv. 2000-talet har förutsättningar att bli samhällsvetenskapens århundrade och statsvetenskapen i Umeå kan bidra till den på kunskap baserade sociala revolution som nu knacker på dörren.

Noter

- 1 Intervju med Dan Brändström i april 2010.
- 2 Både uppgifterna om vilka drömmar och ambitioner Pär-Erik Back hade initialt och om vilken åsikt han själv framförde bygger på intervjuer med Dan Brändström genomförda i mars och april 2010.
- 3 Inledningen av detta avsnitt bygger där inget annat sägs på Gustafsson 1990

Referenser

BACK, PÄR-ERIK, 1975. "Statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet 10 år. Ht 1965 – Vt 1975", *Politik* 1975:2.

GUSTAFSSON, GUNNEL, 1990. "Från de röda åren till det näringslivsinriktade universitetet", i Bylund, Sven-Olov (red), *Umeå universitet 25 år*. Umeå: Tryckeri City AB.

GUSTAFSSON, GUNNEL, 1989. "Pär-Erik Back", i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 92 (4), s 243–248.

SUNDIN, BOSSE, 1990. "Tillkomsten av Umeå universitet", i Bylund, Sven-Olov (red), *Umeå universitet 25 år*. Umeå: Tryckeri City AB.

TINGSTEN, HERBERT, 1966. *Från idéer till idyll*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Intervju med Dan Brändström, 2010-03-30 och 2010-04-24.

SOU 1963:76. *Högre utbildning och forskning i Umeå 2*. Huvudbetänkande/1962 års Umeåkommitté.

SOU 1978:52. *Lägg besluten närmare människorna*. Stockholm: Liber Förlag.